

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

CRIMINAL-LEGAL MEASURES AGAINST LEGAL ENTITIES AND SPECIAL CONFISCATION: TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Гасанов Афлатун Ельдар огли, аспірант

відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою

Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України

У статті аналізуються напрями розвитку інститутів Загальної частини Кримінального кодексу України щодо застосування спеціальної конфіскації та заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб з урахуванням євроінтеграційних процесів у державі.

Обґрунтовано, що закріплення положення про те, що спеціальна конфіскація застосовується на підставі ухвали суду про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, обумовлює необхідність визначення правил застосування спеціальної конфіскації у таких випадках. Зокрема, це важливо з урахуванням встановлення обов'язку поширення правила конфіскації у третьої сторони на юридичних осіб Директивою Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в ЄС.

Доведено, що встановленням підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру незалежно від притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи та без необхідності встановлення фізичної особи, дії або бездіяльності якої підпадають під ознаки діяння, передбаченого статтями 209, 369, 369² КК України, фактично запроваджено кримінальну відповідальність юридичної особи як самостійного суб'єкта кримінального правопорушення.

Міжнародні зобов'язання щодо розширення підстав застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб полягають у необхідності імплементації ст. 26 Конвенції ООН проти корупції, ст. 15 Люблянсько-Гаазької Конвенції, Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року.

Ключові слова: спеціальна конфіскація, цивільна конфіскація, санкції, заходи кримінально-правового характеру, міжнародний договір, імплементація, гармонізація, Люблянсько-Гаазька Конвенція, кримінальна відповідальність юридичних осіб, кримінально-правовий інститут, євроінтеграція, склад кримінального правопорушення.

The article analyzes the development trends of the institutions of the General Part of the Criminal Code of Ukraine regarding the application of special confiscation and criminal law measures against legal entities, taking into account the European integration processes in the state.

It is substantiated that the consolidation of the provision that special confiscation is applied on the basis of a court decision on the application of criminal law measures to a legal entity necessitates the determination of the rules for the application of special confiscation in such cases. In particular, this is important given the establishment of the obligation to extend the rule of third-party confiscation to legal entities by Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of funds and proceeds of crime in the EU.

It has been proven that by establishing the grounds for applying criminal measures to a legal entity, regardless of bringing an individual to criminal liability and without the need to identify an individual whose actions or inaction fall under the characteristics of an act provided for in Articles 209, 369, 369-2 of the Criminal Code of Ukraine, criminal liability of a legal entity as an independent subject of a criminal offense has been effectively introduced.

International obligations to expand the grounds for applying criminal measures to legal entities consist in the need to implement Article 26 of the UN Convention against Corruption, Article 15 of the Ljubljana-Hague Convention, and Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014.

Key words: special confiscation, civil confiscation, sanctions, criminal law measures, international treaty, implementation, harmonization, Ljubljana-Hague Convention, criminal liability of legal entities, criminal law institute, European integration, elements of a criminal offense.

Постановка проблеми. Заходи кримінально-правового характеру у виді спеціальної конфіскації введені у Кримінальний кодекс України (далі – КК) у 2013 році на підставі виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. З тих же підстав у 2014 році регламентовано підстави та порядок застосування таких заходів щодо юридичних осіб. З того часу до інституту спеціальної конфіскації зміни вносились 8 разів, щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб – 10 разів. Набуття статусу кандидата в члени ЄС та виконання заходів щодо гармонізації законодавства з законодавством ЄС покладає нові міжнародні зобов'язання та обумовлює пошук шляхів подальшої трансформації цих кримінально-правових інститутів.

Метою дослідження є визначення напрямів розвитку таких кримінально-правових інститутів як заходи кримінально-правового характеру та спеціальна конфіскація в контексті необхідності імплементації міжнародних договорів, що становлять зобов'язання держави у сфері застосування, підстав та меж кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення правової природи, підстав та порядку застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб займалась багато вітчизняних учених, зокрема, П. Андрушко, В. Батиргарєєва, В. Борисов, О. Дудоров, З. Загинець-Заболотенко, К. Задоя, О. Книженко, І. Козич, І. Лозинська, В. Навроцький, Н. Орловська, О. Острогляд, М. Панов, Ю. Пономаренко, О. Радутний, В. Тацій, В. Тютюгін, П. Фріс, М. Хавронюк, С. Харитонов, В. Харченко, Г. Яремко, А. Ященко та інші. Водночас, Законом України від 04.12.2024 № 4111-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав» (далі – Закон № 4111-IX) [1] значно розширено випадки застосування таких заходів, зокрема, вперше встановлено, що спеціальна конфіскація застосовується до юридичної особи, що обумовлює необхідність продовження дослідження питань розвитку цих кримінально-правових інститутів.

Виклад основного матеріалу. З часу доповнення КК випадків застосування спеціальної конфіскації та заходів

кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у науці кримінального права та на практиці застосування законодавства України про кримінальну відповідальність виникло багато спірних питань, основним з яких було питання про відповідність Конституції України таких заходів (щодо спеціальної конфіскації) та можливість застосування кримінального закону до юридичних осіб, зважаючи на визначення суб'єкта кримінального правопорушення.

Стосовно правової природи та відповідності Конституції України спеціальної конфіскації у п. 4.9 Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-22/2020 зазначено, що: «з аналізу приписів законодавства України, що встановлюють спеціальну конфіскацію та визначають суб'єктів, об'єкти та порядок її застосування, слідує, що спеціальна конфіскація не є видом кримінального покарання, тому її застосування, зокрема примусове безоплатне вилучення майна у недобросовісної третьої особи, на підставі судового рішення (вирок, ухвала) не є притягненням до кримінальної відповідальності» [2]. Таким чином, висновок про те, що спеціальна конфіскація не є покаранням однозначно вказує на правову природу та спосіб застосування спеціальної конфіскації у кримінальному провадженні.

Визначення підстав та випадків застосування спеціальної конфіскації цілком відповідає вимогам ЄС до держав-членів у цій сфері. Зокрема, у п. 24 преамбули Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі вказано про те, що: «Поширена практика передання власності підозрюваною або обвинуваченою особою знайомій третій стороні задля уникнення конфіскації стає дедалі поширенішою. Чинні юридично-правові рамки ЄС не містять обов'язкових правил конфіскації власності, переданої третім сторонам. У зв'язку з цим зростає необхідність у тому, щоб дозволити конфіскацію власності, переданої третім сторонам або придбаної ними. Придбання власності третьою стороною стосується ситуації, коли, наприклад, власність була придбана прямо або опосередковано, зокрема через посередника, третьою стороною у підозрюваної або обвинуваченої особи, у тому числі, якщо кримінальний злочин було вчинено від імені такої особи або в її інтересах, і якщо обвинувачена особа не має власності, яку можна конфіскувати. Така конфіскація повинна здійснюватися щонайменше у випадках, якщо треті сторони знали або повинні були знати, що метою передавання або придбання є уникнення конфіскації, на основі конкретних фактів і обставин, у тому числі, що передавання або придбання здійснювалося безкоштовно або в обмін на грошову суму, значно нижчу ринкової вартості. Правила конфіскації у третьої сторони повинні поширюватися на фізичних і юридичних осіб. У будь-якому разі права bona fide третіх сторін повинні залишитися непорушеними» [3].

Враховуючи наведене, заходи кримінально-правового характеру у виді спеціальної конфіскації відповідають вимогам до країн-членів ЄС з обов'язками щодо захисту прав добросовісного набувача майна.

У сфері застосування спеціальної конфіскації та напрямів розвитку цього кримінально-правового інституту варто звернути окрему увагу на те, що у згаданій Директиві ЄС вказано про поширення правил такої конфіскації як на фізичних, так і на юридичних осіб. Удосконалюючи заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб законодавець Законом 4111-IX доповнив підстави застосування спеціальної конфіскації новим випадком, зокрема поширив застосування спеціальної конфіскації щодо юридичних осіб. Таким чином, фактично один захід кримінально-правового характеру має застосовуватися до іншого.

Крім цього, важливим є питання взаємозв'язку норм про застосування заходів кримінально-правового характеру з інститутами цивільної конфіскації та практикою застосування Закону України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції». Так, наприклад, Н.В. Маслак зазначає, що «не будучи водночас покаранням та в повній мірі не будучи і «цивільною», приватно-правовою санкцією, конфіскація необґрунтованих активів являє собою політично вивіреним гібрид, який змістовно – за інтенсивністю впливу на приватний інтерес особи та наслідками (такими як майнові у виді вилучення майна або трудовими у виді відсторонення від займаних посад і звільнення, а також підслідністю ДБР із усіма властивими їм повноваженнями) може розглядатися як кримінально-правовий захід» [4, с. 82].

Зазначимо, що за приписами ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України позов щодо цивільної конфіскації пред'являється щодо: 1) активів, набутих після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, але не перевищує межу, встановлену ст. 368⁵ КК України; 2) активів, набутих після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, а кримінальне провадження за статтею 368⁵ КК України, предметом злочину в якому були ці активи, закрито на підставі пунктів 3, 4, 5, 8, 10 частини першої статті 284 КПК України і відповідне рішення набуло статусу остаточного; доходів, отриманих від таких активів [5].

Таким чином, інститут цивільної конфіскації взаємозгоджений з кримінально-правовим інститутом спеціальної конфіскації шляхом поширення його застосування на випадки недоведеності складу кримінального правопорушення за ст. 368-5 КК України або ж відсутності складу такого кримінального правопорушення через недосягнення межі за сумою активів, визначеної у ст. 368-5 КК України. При цьому, застосовується або за відсутності підстав для здійснення кримінального провадження, або ж у конкретних випадках закриття відповідного кримінального провадження.

Також, згідно ст. 5 Закону України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції» стягнення активів фізичних або юридичних осіб в дохід держави має винятковий характер та може бути застосована лише щодо фізичних та юридичних осіб, які своїми діями створили суттєву загрозу національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України (в тому числі шляхом збройної агресії чи терористичної діяльності) або значною мірою сприяли (в тому числі шляхом фінансування) вчиненню таких дій іншими особами, у тому числі до резидентів у розумінні Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [6]. Санкції в контексті можливості застосувати аналогію спеціальної конфіскації можуть застосовуватися і під час здійснення кримінального провадження, підлягають застосуванню

та стягненню активів за визначених цим законом підстав навіть у випадку арешту таких коштів в межах відкритого кримінального провадження.

Враховуючи наведене, спеціальна конфіскація як захід кримінально-правового характеру розмежована законодавчо з порядком цивільної конфіскації, що виключає можливість їх паралельного застосування. У випадку застосування санкцій до активів згідно з Законом України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції» в межах кримінального провадження, до яких могла бути застосована спеціальна конфіскація, застосуванню підлягає вказаний Закон. Водночас з огляду на трансформацію інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, внаслідок чого ч. 2 ст. 96-1 КК України доповнено пунктом п'ять та встановлено, що спеціальна конфіскація застосовується на підставі ухвали суду про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, очевидно, що з розширенням таких заходів до юридичних осіб судова практика має виробити підходи до правил здійснення спеціальної конфіскації у таких нових для кримінального права випадках, зокрема і з урахуванням того, що Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних кримінальним шляхом, в ЄС встановлює обов'язок поширення правила конфіскації у третью сторону на юридичних осіб.

У сфері застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб зазначимо, що у науці кримінального права і на сьогодні є неоднозначні погляди стосовно його доцільності і можливості повноцінного застосування. Так, до прикладу, О. Радутний висловлює позицію, що «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є прикладом необґрунтованого запозичення положень зарубіжного законодавства, штучність чого врівноважується недосконалістю законодавчих формулювань» [7, с. 137].

3. Загинеї-Заболотенко, аналізуючи поодинокі застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у судовій практиці протягом десяти років з часу введення цього кримінально-правового інституту зазначає, що: «норми, які регламентують застосування ЗКПХ в Україні, утворюють нормативно-правовий інститут, який має комплексний характер, складається з двох субінститутів кримінально-правового та кримінального процесуального характеру, характеризується специфічним предметом (порядок суспільних відносин стосовно застосування ЗКПХ у разі вчинення уповноваженою особою юридичної особи від імені та/або в інтересах юридичної особи кримінального правопорушення, визначеного у ст. 96-3 КК) та методом (імперативним – у межах кримінально-правового, та судовим (змагальним) – у межах кримінального процесуального субінститутів) правового регулювання, норми якого спрямовані на впорядкування відповідного однорідного порядку суспільних відносин, який склався у зв'язку з запровадженням у національне законодавство квазікримінальної відповідальності юридичних осіб на виконання міжнародних зобов'язань, взятих Україною» [8, с. 53].

Зазначимо, що до вступу в дію Закону № 4111-IX правова природа заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб цілком могла визначатися як квазікримінальна відповідальність. Серед визначених завдань розвитку цього кримінально-правового інституту варто зазначити про підпункт «г» пункту 3.3 Розділу 3 Додатку 1 до Державної антикорупційної програми на 2023–2025 року, яким визначено очікуваний результат щодо закріплено можливість застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у випадку вчинення всіх діянь, криміналізації яких вимагає Конвенція ООН проти корупції [9]. Згідно вимог

ст. 26 Конвенції ООН проти корупції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які, з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь у злочинах, що визначені цією Конвенцією. За умови дотримання принципів права Держава-учасниця відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною. Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочини [10]. Таким чином, розширення застосування цього заходу кримінально-правового характеру має полягати у імплементації ст. 26 Конвенції ООН проти корупції.

Водночас, Законом 4111-IX у ч. 2 ст. 96-3 КК України встановлено підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру незалежно від притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи. Крім того, встановлено, що застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру з підстав, передбачених ч. 2 ст. 96-3 КК України, не потребує встановлення фізичної особи, дії або бездіяльності якої підпадають під ознаки діяння, передбаченого статтями 209, 369, 369-2 КК України.

У пояснювальній записці до законопроекту № 11443 від 25 липня 2024 року (Закон № 4111-IX) вказано, що «одним із обов'язкових кроків на шляху до членства в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) є ратифікація Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях. На сьогодні немає уніфікованого підходу щодо запровадження відповідальності юридичних осіб за підкуп іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях, проте найбільш сталою і поширеною серед країн – членів ОЕСР є кримінальна модель відповідальності. Саме до такого підходу Україну закликає ОЕСР у листі Голови Робочої групи. Цей же підхід застосовано у статті 16 проекту Директиви Європейського парламенту та Ради щодо боротьби з корупцією, прийняття якої очікується на початку 2025 року, після чого вона стане елементом *acquis* ЄС, до якого необхідно буде адаптувати українське законодавство. Визначено, що цей механізм буде передбачений лише для кримінальних правопорушень, визначених статтями 209, 369, 369-2 КК вчинених щодо службових осіб, передбачених у частині 4 статті 18 КК, що допоможе перевірити його ефективність на практиці щодо цієї конкретної категорії злочинів. У подальшому з урахуванням здобутого практичного досвіду та у разі ефективності запропонованого механізму кримінальної відповідальності юридичної особи його дія буде розширена і на інші категорії кримінальних правопорушень [11].

Таким чином, законодавцем зроблено перший крок до запровадження кримінальної відповідальності юридичної особи як самостійного суб'єкта кримінального правопорушення, про що свідчить регламентація підстав для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи незалежно від притягнення до відповідальності фізичної особи до внесення доповнень до КПК України стосовно здійснення кримінального провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб у спеціальному порядку.

Крім того, до інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб введено ст. 96-10-1 «Додаткові (нефінансові) заходи кримінально-правового характеру» та встановлено дванадцять видів тимчасового обмеження діяльності юридичної особи як заборони для юридичної особи протягом визначеного судовим рішенням строку здійснювати певний вид та/або види діяльності, а також п'ять видів тимчасового обмеження в отриманні прав та/або переваг як заборони для юридичної особи протягом визначеного судовим рішенням строку отримувати визначені законодавством України

права та/або переваги. Слід зазначити, що значна частина введених додаткових (нефінансових) заходів кримінально-правового характеру також визначається в Законі України «Про санкції».

Питання застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб зважаючи на нововведення згідно Закону № 4111-IX хоч і обмежено лише статтями 209, 369, 369-2 КК вчинених щодо службових осіб, передбачених у частині 4 статті 18 КК, проте свідчить про подальший розвиток на виконання міжнародних зобов'язань механізмів кримінальної відповідальності юридичної особи за визначенням порядком.

Напрями розвитку та розширення підстав застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб зважаючи на статус України як кандидата в члени ЄС полягає у імplementації вимог відповідних директив для держав-членів ЄС. Тому інші міжнародні зобов'язання щодо введення кримінальної відповідальності юридичної особи за ті чи інші кримінальні правопорушення визначаються також у ст. 3 Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в ЄС.

Зокрема, що Директиву держави-члени ЄС мають застосовувати до кримінальних злочинів, передбачених Конвенцією про боротьбу з корупцією за участі посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС («Конвенція про боротьбу з корупцією за участі посадових осіб»), укладеною на підставі статті К.3(2)(с) Договору про Європейський Союз; Рамковим рішенням Ради 2000/383/ЮВС від 29 травня 2000 року про підвищення рівня захисту за допомогою кримінальних покарань та інших санкцій за підробку у зв'язку із введенням євро; Рамковим рішенням Ради 2001/413/ЮВС від 28 травня 2001 року про боротьбу з шахрайством і підробкою безготівкових платіжних засобів, Рамковим рішенням Ради 2001/500/ЮВС від 26 червня 2001 року про відмивання грошей, виявлення, розшук, заморожування, арешт і конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом; Рамковим рішенням Ради 2002/475/ЮВС від 13 червня 2002 року про боротьбу з тероризмом; Рамковим рішенням Ради 2003/568/ЮВС від 22 липня 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі; Рамковим рішенням Ради 2004/757/ЮВС від 25 жовтня 2004 року про встановлення мінімальних положень стосовно складових елементів злочинів і санкцій у сфері незаконного обігу наркотичних речовин; Рамковим рішенням Ради 2008/841/ЮВС від 24 жовтня 2008 року про боротьбу з організованою злочинністю; Директивою Європейського Парламенту і Ради 2011/36/ЄС від 5 квітня 2011 року про запобігання торгівлі людьми і боротьбу з нею та про захист її жертв, а також про заміну Рамкового рішення Ради 2002/629/ЮВС; Директивою Європейського Парламенту і Ради 2011/93/ЄС від 13 грудня 2011 року про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, та про заміну Рамкового рішення Ради 2004/68/ЮВС; Директивою Європейського Парламенту і Ради 2013/40/ЄС від 12 серпня 2013 року про напади на інформаційні системи та про заміну Рамкового рішення Ради 2005/222/ЮВС, а також іншими правовими інструментами, якщо такі інструменти конкретно визначають, що ця Директива застосовується до гармонізованих у них кримінальних злочинів [3].

Крім того, вимоги щодо імplementації відповідальності юридичних осіб за окремі кримінальні правопорушення містить підписана Україною 14 лютого 2024 року Люблянсько-Гаазька Конвенція про міжнародне співробітництво в розслідуванні та притягненні до відповідальності за злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та інші міжнародні злочини [12]. Аналізуючи норми Конвенції О.М. Дроздов зазначає, що: «стаття 15 Конвенції відзначається певною революційністю для сучасної юридичної науки. Вона встановлює юридичну відповідальність юридичних осіб за їхню участь у злочинах, до яких ця держава-учасниця застосовує цю Конвенцію. Важливо зауважити, що з урахуванням правових принципів держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільною або адміністративною» [13, с. 633].

Таким чином Люблянсько-Гаазька Конвенція містить також додаткові вимоги щодо встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Висновки. Подальше удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність в частині заходів кримінально-правового характеру полягає як в імplementації міжнародних договорів, так і в урахуванні законодавства ЄС, застосовного до держав-членів ЄС. Щодо спеціальної конфіскації встановлено, що спеціальна конфіскація як захід кримінально-правового характеру розмежована законодавчо з порядком цивільної конфіскації, що виключає можливість їх паралельного застосування. У випадку застосування санкцій до активів згідно з Законом України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції» в межах кримінального провадження, до яких могла бути застосована спеціальна конфіскація, застосування підлягає вказаний Закон. Введення положення про те, що спеціальна конфіскація застосовується на підставі ухвали суду про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру обумовлює необхідність визначення правил застосування спеціальної конфіскації у таких випадках, зокрема і з урахуванням того, що Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі встановлює обов'язок поширення правила конфіскації у третью сторону на юридичних осіб.

Законом 4111-IX у ч. 2 ст. 96-3 КК України встановлено підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру незалежно від притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи та без необхідності встановлення фізичної особи, дії або бездіяльності якої підпадають під ознаки діяння, передбаченого статтями 209, 369, 369-2 КК України, чим фактично запроваджено кримінальну відповідальність юридичної особи як самостійного суб'єкта кримінального правопорушення. про що свідчить також регламентація у КПК України порядку здійснення кримінального провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб у спеціальному порядку. Міжнародні зобов'язання щодо розширення підстав застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб полягають у необхідності імplementації ст. 26 Конвенції ООН проти корупції, ст. 15 Люблянсько-Гаазької Конвенції, Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав: Закон України від 04.12.2024 № 4111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4111-IX#Text> (дата звернення: 24.02.2025)

2. Рішення Конституційного Суду України від 30 червня 2022 року № 1-р/2022 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України (щодо спеціальної конфіскації). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-22#n155>. (дата звернення: 24.02.2025)
3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_049-14 (дата звернення: 24.02.2025)
4. Маслак Н.В. Гібридна природа цивільної конфіскації та її кримінально-правовий вимір. Правосуддя в Україні під час війни: проблеми розгляду корупційних та воєнних злочинів: матеріали VI Київського полілогу (м. Київ, 1 груд. 2023 р.)/упоряд. З. А. Загиней-Заболотенко. Київ, 2024. С. 79-82.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2003 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (дата звернення: 24.02.2025)
6. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>. (дата звернення: 24.02.2025)
7. Радутний О.Е. Заходи кримінально-правового характеру щодо електронних юридичних осіб. Інформація і право. 2017. № 3 (22). С. 132-138.
8. Загиней-Заболотенко З.А. Застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як кримінально-правовий інститут. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право*. 2024. Випуск 83: частина 3. С. 49-54.
9. Додаток 1 до Державної антикорупційної програми на 2023-2025 року, затвердженої постановою Кабінету міністрів України від 04 березня 2023 року № 220. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/02.-Dodatok-1-do-Programy.pdf>. (дата звернення: 24.02.2025).
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. ратифікація згідно з Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 24.02.2025).
11. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав» від 25.07.2024 № 11443. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/692c3444-2c5d-4a37-ba30-3760757040f1](https://itd.rada.gov.ua/692c3444-2c5d-4a37-ba30-3760757040f1). (дата звернення: 24.02.2025).
12. Україна – серед підписантів Конвенції про співпрацю в розслідуванні міжнародних злочинів. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/14/7179638/>. (дата звернення: 24.02.2025).
13. Дроздов О.М., Ковтун В.В. Люблянсько-Гаазька Конвенція: NUDUM JUS в сфері міжнародного співробітництва чи довгоочікуваний глобальний прорив? *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 628-642.